

Nyugat · / · 1909 · / · 1909. 22. szám

**Adorján Andor: Párbeszéd Anatole France házasságáról
Valamint az irodalom eliparosodásáról**

(Beszélgetnek: Anasztasz és Anacharsis)

- Olvasta? Anatole France megnősül...

- Olvastam.

- Nos? Mit szólt hozzá?

- Örültem neki, mint France-rajongó, mert a mester elhatározásából azt láttam, hogy ez a nagy ember még sokat vár az élettől, még fiatalnak érzi magát, s hogy amikor egyetlen esztendőben megjelent három utolsó kötete alkalmából inkább maliciózan mint hódolóan írnak az ő csodásan termékeny öregségéről, France se rest, s ugyancsak fiatalos demonstrációval felel vissza ezeknek a venimózus tintájú bámulóknak. Irigylem gyönyörű tüntető kedvét, vakmerő hazárdosságát, mert amikor körül-körül az öregségéről írnak, s ő erre nősüléssel felel, igazán a legnagyobb tétet kockáztatja meg: most vagy elvesz minden, vagy pedig egy csapásra dúsan visszaszerzi, amit apránként eddig elszedtek tőle. Izgató hazárdjáték az övé, és nagy igazságtalanság lenne, ha a véletlen nem szolgálná ezt a vakmerőséget. Ez az utolsó tétemény, egy ifjú vén életremény!... bízom benne, hogy nyerni fog. Innen való az örömöm egyik fele. Tudniillik kettős az örömöm...

- És a másik fele?

- A másik felét nem mint France-rajongó érzem, hanem inkább mint magyar ember.

- Nem értem.

- Első percben magam se értettem. Sokáig kellett gondolkodnom, amíg végre kisütöttem, hogy az örömöm másik fel mint magyar emberben született meg bennem... Bizonyára ön is észrevette már, hogy az újságaink, napilapok meg egyebek, amelyek minden kicsiséget agyonkrónikáznak, mindenből pszichológiát derítenek ki, bölcsességet szűrnek le, morált hámoznak ki, - mondom - ami cseppet se válogatós újságaink feltűnő tisztelettel, alig néhány sorban írták meg France hímenjét, s nem rakták a menyasszony nászkosarába se kávéházi

bölcsességet, se redakciós pszichológiát, amely öt és hét óra között szokott megszületni uzsonnakávét mellett, cigarettaszónál a szerkesztőségek - Farkas Pál szerint - lázas levegőjében. Sőt a vidéki újságok is, mint már annyiszor, inkább őfelségének az orosz cárnak törtek borsót az orra alá, abban a hiszemben, hogy e sápadt Romanov úgyis már régen prűszkölt és vakarózott. Mit mondjak önnek még? ...Kávéházi mantegazzáink, piaci lombrózóink tartózkodtak a vélemény nyilvánítástól, s nem hasonlították Franceot kétszer nyíló akáchoz, és nem írták róla: hejh, hejh, öreg ember nem vén ember stb. Ezekből a negatívumokból azt láttam, hogy Bergeret tanár és Lanteigné abbé közös jó barátját igazi tisztelet övezi nálunk s annyira szeretik, hogy érte még áldozatokra is képesek vagyunk. Vagy nem hekatomba-e az a sok cikk, amit ebből az alkalomból nem írtak meg róla? Mindez rehabilitálta kicsit szememben a lapjainkat, tehát láthatja, hogy speciálisan mint magyar embernek is volt okom öröme.

- Igaz. Nálunk kijutott Francenek az a ritka tisztesség, hogy legbelsőbb magánügyének analízisét ő rá bízta, holott elvégezhetné volna ezt lapjaink is, házilag... De tudja mi a legnevezetesebb?

- Micsoda?

- Olvastam egy olasz világlapot, amelynek hasábjain többek között ezt írta valaki: Anatole France ha scelto il mezzo migliore per riconquistare la popolarità; che ha perduto in Francia: quello di prender moglie.

- Nem értek olaszul.

- Szóval azt írta az olasz író, hogy Anatole France azért nőül, mert ezzel akarja visszahódítani Franciaországban az elvesztett népszerűségét.

- Megbocsásson, de ha France, a művészfejedelem, efféle - hogy úgy mondjam: - politikai házasságra gondolna, akkor nem azt a bizonyos Brindeau nevű színész kisasszonyt venné el a Porte-Saint-Martin színházból, hanem legalább egy Uzcs hercegnőt, vagy egyéb legitimista főnemesi hölgyet. Vigyázzon a nőánszra: még csak nem is bonapartistát, hanem szintiszta legitimistát. Megértette, ugye? Az aztán politikai házasság volna, a múltért expiáló, s a jövőt végleg meghódító frigy, mint amilyenre Robespierre gondolt, amikor Elisabethre, a Mademoiselle Royalera vetette gyíkszíntű tekintetét, vagy a Buonaparté...

- Miért ejti ilyen korrekt olaszszággal a nevét?

- Mert e pillanatban tüntetek vele, milyen nagy dolog az igazi legitimizmus... A Buonaparté, amikor egy fölséges Habsburg-lányt vett el. Ez politika. Amikor szélsőséges ellentéteket hidal át a házasság.

- Az olasz író szerint nem is politikai házasság a Franceé.

- Az előbb azt mondta...

- Mit mondtam? Azt, hogy annak az olasznak - melleleg neves író - véleménye szerint France

a népszerűségét akarja visszahódítani azzal a házassággal.

- És ez nem politika?

- Nem. Se politika, se diplomácia. Hallgasson ide. Én nem osztom annak a taljának véleményét, de megértem, hogy mit akart mondani.

- Nem vagyok rá kíváncsi. Halljuk.

- Azt akarta mondani, hogy France nősülése - ipari fogás.

- Megőrült?...

- Ha lehetek bíró a magam ügyében: hát nem. Valószínűtlennek tartom, hogy hirtelen megőrültem volna. Hanem megértettem valamit, amit ön még nem ért. Ipari fogást említettem ugye? No látja: az olaszom titkos meggyőződése szerint France nősülése olyasféle ipari fogás, mint amikor hanyatló restaurantokba zenészeket szerződtenek attrakciónak. Ezt nem ő mondja, hanem én. Persze, van az ipari fogásnak sokféle durvább fajtája is, de azzal már nem a hanyatló restaurantok experimentálnak, hanem a megbukott kocsmák új gazdái, akik a szegény rendőrtisztek legjobb mellékkeresete. És itt meg is szakítottam ezt a kínos analógiát. Eszembe sincs, hogy Anatole Francet a Becsali csárdával, vagy a Bablevessel hasonlítsam össze.

- Szóval az ipari fogást is visszavonja.

- Nem.

- És miért nem?

- Mert se az erkölcsi felfogásomba, se a tapasztalati meggyőződésemben nem ütközik, hogy írók - kicsinyek és nagyok egyaránt - teljes tökéletességgel behódoljanak az ipari gondolkodásnak, s a beismerésükkel szankcionálják azt az érezhető igazságot, hogy rájuk is ugyanazok a gazdasági törvények vonatkoznak, amelyek minden más termelőre. Persze, ne higgye, hogy most félelmetes revelációkkal fogok előállni, de attól se tartson, hogy naivitásokkal találom gyötörni, amiket merőben a tudatlanságom hitt újaknak, holott mindenki már-már régen túl van rajtuk. Ha azzal hozakodnék, hogy az írók kereseti viszonyai éppen úgy a kereslet és kínálat játékanak eredője, mint akármilyen más foglalkozásúaké, nyilván sápadt banalitást mondanék, hasonlóképp ha különös súlyt fektetnék arra a felfedezésemre, hogy a primitív népeknél azért nincs különösebb értéke a költőnek, mert ez a nép nem differenciálódott a munkamegosztás felé, hanem úgyszólván mindenki ugyanazt a sokféle foglalkozást űzi, s minden egyénje többek között költő is. Mindenki a maga költője, és mondanom se kell, hogy a kedvenc költője... Ez a vonás, atavisztikusan, még a fejlettebb országokban is ki-kí szokott ütközni a poétákon... De mondja csak, nem figyelte még meg, hogy míg a sokféle és egymástól nagyon elhatárolt munkában differenciálódott ipari munkások alig produkáltak proletár költőt, addig a primitív ősfoglalkozást űzők soraiban se szeri, se száma a poétáknak? Prevenceban csak földművelés van, ott nőttek is ki a talajból a trubadúrok. Visszamehetnénk, ha tetszik, még régebbi idők, még

távolabbi országaiba, de minek... Nézzünk körül a mi mai világunkban. A magyar paraszt, az orosz, a szerb, a bolgár, vagy akár a hottentotta csupa poéta, aki teremt magának verset, vígát vagy szomorút, duhajt vagy szerelemesen búsongót, már tudniillik az ő pillanatnyi, őszinte diszpozíciója szerint. Az ős foglalkozásúaknak annyi a poétája, hogy szinte sok. Ahány ember, annyi költő, s ahány gomblyuk, annyi gomb. A primitív tömegek kevés szükségletűek és mert a munkamegosztást alig ismerik, vagy egyáltalán nem, hát természetesen a költőnek, a csakis-költőnek se lehet akkora becsülete közöttük, hogy hajlandók lennének a maguk rovására eltartani. Mondtam: ki-ki a maga költője. Például nálunk az egész ország őstermelő, ugye? Agrárország vagyunk, ami alatt azt értjük, hogy még a lipótvárosi bankárban is földízű velleitások élnek és mindenki, a fiskálisban, a kishivatalnokban, aki soha Budapestről ki nem tette még a lábát. Ezekben is ott dolgozik az a nem-tudatos, távoli, primitív meggyőződés, hogy költőt eltartani: szédítő ostobaság. Sőt azt se tudja, mi az a költő és mi az irodalom. Mutasson nekem ebben a magyar hazában valakit, aki egy percig megakad, ha arról van szó, hogy rigmust kell faragnia, pohárköszöntőnek vagy a Justh Gyula fokosára... Mondom, itt költő mindenki és ha lassan-lassan mégis kezdődik némi elszakadás költők és nem-költők közt, ez onnan való, hogy iparosodunk valamennyire, nem nagyon rohamosan ugyan, de viszont annál rohamosabban pusztul, fogy, foszladozik az őstermelő lakosság-réteg...

- Hopp! Most rajtakaptam. Az imént azt mondta, hogy a különböző és egymástól elhatárolt ipari munkába differenciálódottak nem produkálnak költőt, most meg éppen az őstermelők fogyasztásából várja az irodalom jobb napjait. Ellentmondásokba keveredett, vallja meg.

- Dehogy keveredtem. Hanem primitív viszonyok mellett annyi a költő, hogy mindenki az, tehát senki se az, ami a gazdasági értékesítés szempontjából teljesen egyre megy. Ellenben az iparral együtt járó, sokféle differenciálódás bizony csak nagyon kevesekből vált ki költői hajlandóságot és éppen ezért lesznek, egyre többen lesznek, akik, mert fölösleges pénzzel és szabad idővel rendelkeznek, a pénzükön és idejükön a hivatásos költőknél szívesen vásárolnak olyan emóciókat, amelyeket önmaguktól érezni is képtelenek, hát még kifejezni, formába önteni... Aztán meg figyeljen ide: én nem abból a nézőpontból helyezem egymással szembe az ipart és a mezőgazdaságot, hogy melyik ad több poétát, hanem hogy melyik tartja el jobban őket.

- Azt hiszem, ez az egyes országok műveltségétől és kultúrájától függ.

- Nem okvetlenül. Meggyőződésem, hogy Amerika a maga egész nagy komplexumával nem műveltebb - irodalmilag és nem technika dolgában - mint például Magyarország. Mégis, Amerika aránytalanul többet költ irodalomra, művészetre, mint mi. Tehát nem annyira műveltség kérdése ez, mint inkább pénzkérdés, vagy a helyes gazdasági organizáció kérdése. Ha úgy tetszik: a műveltség és kultúra sok tekintetben a foglalkozások helyes eloszlásától függ. Megkockáztatok egy merész kijelentést és azt mondom: egy ország műveltségének kultúrájának mindennapi megállapításánál nem az a döntő, hogy a művészi termékeket mennyire értékeli és mennyire érti meg, hanem hogy öntudatlanul, ösztönszerűen annyira szükségét érzi ezeknek a termékeknek, hogy meg se tud lenni nélkülük. És még egy kritérium, hogy ezekben az országokban automatikusan óriási irodalmi és művészeti bűdzsék teremődik, hatalmas pénztömegek akkumulálódnak, amelyek türelmetlenül várják, hogy irodalmi portékán cseréljék el őket. Vegyük csak Amerikát... Amerikának Poe óta nem volt nagy, értékes költője,

pénz azonban rengeteg sok van s hasonlóan sokan vannak, akik lelki szenzációkra éhesek. Maga Amerika nem igen produkál költőt, erre az történik, hogy az a lelki szenzációra éhes tömérdek ember Európából vásárolja, ami kielégíthetné ezt a szükségletét. Ahogyan éppen jön... Lehár milliókat keresett meg Amerikában, a színházi ügynökei pedig még többet. És mindenki, aki irodalmi, színházi vagy művészi termékeket importál oda... Európai - francia - színtársulatok minden évben dolláratatásra rándulnak át Amerikába. Meg a tenoristák. - Meg a csodagyermek. Meg az irodalmi konferenciák. Meg az európai könyvkiadók. Ebben a tekintetben Amerika még mindig bőven hajtó gyarmata az óvilágnak. A rozzant Európa úgy van ezzel az erős, hatalmas, ifjú világrésszel, mint hajdanán a züllött Athén a csupa erő Rómával. Filozófiát, retorikát, grammatikát, szofisztikát, - műveltséget - tanulni a gazdag Róma a szegény Athénbe járt. És a latin szellem felett, isteni magasságban a hellén génusz trónolt: szállt felé alázatosan az áldozatok füstje. Mint ahogyan ma Amerika áldoz milliókat a mi európai génuszunknak.

- De ha Európa is teljesen eliparosodik...

- Nem lesz baj. Először: mert ha Amerika meglehetősen szegény írókban és művészekben, ez még csak azt mutatja, hogy az industrializmus mellett ritkább ugyan a költő, de egyben kíváncsabb is és becsesebb. A jelentéktelen, kis értékű művészi energiák ott nem törnek felszínre, nem kérnek felületet, tehát nem forgácsolódnak apró szilánkokba, mint nálunk, hanem kimerítetlenül szunnyadoznak, gyűlnek, növekszenek és ki tudja, talán egyszer egy Shakespeari világzseniben csattannak ki. Ez azonban pusztán átöröklődési ábránd; szeszélyes, és mert átöröklődésről van szó, persze titokzatos valami, amit inkább csak sejtünk, de a szabályait, törvényeit még nem ismerjük... De nem lesz baj Európa eliparosodása azért sem, mert minálunk az irodalom már rég elérte, hogy az industrializmus a jövő, és az általános eliparosodással együtt jár az irodalom eliparosodása is. Eddigél inkább csak akaratlan volt ez industrializálódás, ma már azonban annyi jelével, annyi nyilvánulásával találkozunk, hogy - mint az imént említettem - semmi kivetni valót se találnék rajta, ha az írók a beismerésükkel szankcionálják a régóta érezhető és meglévő igazságot.

- Miféle igazságot?

- Hogy az irodalom eliparosodik. Sőt hogy már el is iparosodott.

- Kedves önnek ez a rögeszme?

- Kedves önnek az a tudat, hogy Csokonai Mihálynak halotti búcsúztatókat kellett írnia, hogy megélhessen, ma pedig a kis újságíróknak is százötven forint fizetése van?

- Nem értem az összefüggést.

- Pedig egyszerű. Csokonai idején még nem industrializálódtunk annyira, hogy a költő megmaradhatott volna költőnek, hanem hivatásos funerátornak is fel kellett csapnia. Ma ellenben már vagyunk úgy, hogy az írás mesterembere legalább szövetkezeti kölcsönt kaphat...

- Rossz vicc, mert nem igaz. Ám hagyján. Látom, köti magát a rögeszméjéhez. Legalább

magyarázza meg, mit ért az irodalom eliparosodása alatt.

- Definíciót kíván?

- Lehetőleg.

- Azzal nem szolgálhatok. Példám azonban volna egy sereg. És ha tetszik, azokból aztán ketten együtt dedukálhatunk valami meghatározásfélét.

- Halljuk a példáit.

- Elsősorban: nem vette még észre, hogy napról-napra hány új íróval találkozunk, hány ismeretlen név csap meg bennünket és hogy szaporodik az úgynevezett írógárda?

- De hiszen az iparosodás mellett csökkennie kellene a számuknak...

- Úgy is van. Ma anormálisan, mértéktelenül szaporodik az írók száma, de éppen ez az anormitás mutatja, hogy nagy változás előtt állunk. Amikor a sivalkodó gyermekhang átváltozik férfihanggá, mindenféle komikus mellékszöveg szokta kísélni. Ezek a mulatságos hangkicsúszások idővel elmúlnak, de amíg tartanak, tudjuk a jelentőségüket. Így magyarázom egyelőre azt a tömérdek harmad- és utolsórendű író, akinek elucubrációival ma lépten-nyomon találkozom.

- Önkényes magyarázat.

- Persze hogy az. És nem igazságos és nem is erre akartam kilyukadni. Értéktelen írók mindig voltak, lesznek is. Ezek a mai értéktelenek külsőségekben, technikai dolgokban, elleshetők kicsiségekben utánozzák a nagyokat, az igazaikat, és egyelőre sikerül az utánzás. Sőt a maguk értéktelenségével csodálatos módon népszerűbben a publikum körében, mint azok a mások. Miért? Mert ők, az irodalmi indusztrializmus tiszavirágjai rövid életükben teljesen ahhoz a naphoz tartják magukat, amely megteremtette őket. Alkalmazkodnak hozzá, de efemer sikerük, efemer életjogosultságuk addig tart csupán, amíg az igaziak is rájönnek majd, hogy meg van ez az indusztrializmus, hogy a legridegebb l'art pour l'art-nak is meg kell barátkoznia vele. Amikor majd az értékes írók is nyíltan vallják ezt az igazságot, az indusztrializmus e melléktermékeire szomorú napok következnek

- De ha az írók a közönség ízléséhez tartanak magukat, ezzel a művészek ideáljait szállítanak alább. A művészet céljai, a művészet lényege ellen vétenének vele. Önmaguk ellen követnének el bűnt...

- Ha pedig nem teszik, még súlyosabb a bűnük, mert tűrik és hagyják, hogy napról-napra sok ezernyi tehetségtelen mocskolja tintával a művészet képét, s amikor siralmas munkájukkal készek, felmutassák a hiszékeny publikumnak: nézd! Ez az irodalom, ez a művészet! szerintem a művésznek előtt a közönséget kell felemelnie, aztán állíthatja magasabb piedestálra a művészet ideálját is. És egyre feljebb, mind a kettőt. Ameddig a közönség primitív, egyszerű, addig nem lehet vele megértetni, hogy a művészet egy és a művész az ő prófétája. Hogy a

művészet egy, és a végtelen magasságban lakozik. A közönség ízlése polythesta, naiv, bálványimádó. A megfogható, faragott bálványokban hisz, de a spiritualális felsőbbrendű ideálban nem. Az értéktelenek ezernyi apró bálványt imádnak, amit megvesznek az emberek irodalmi lareszeik gyanánt, s hogy lelkiismeretük így nyugodt, jöhet hozzájuk akárki a művészet monoteista ígéivel, oda se hallgatnak rá... Az industrializmus, a vállalkozó kedv kisajátította magának egyrészt a közönség irodalomszükségletét, másrészt pedig naponként teremt kulikat, akik munkájukkal gondoskodnak e szükségletek kielégítéséről. Az industrializmus így hódítóan bevonult az irodalom területeire. De talán nem azzal a szándékkal, hogy kipusztítsa e területen ősi jogon való lakosait, hanem hogy megnyerje őket az új rendnek. És vannak akik minden árulás nélkül, megértően, bölcsen behódolnak, mert látják, hogy a küzdelem úgyis meddő volna. Minden egyes ilyen behódolás jelenti a kulik szörnyű veszét. Megint egy példa: Bernhard Shaw.

- Mit akar vele?

- Shaw nagy író, tehetséges író, művész, ugye? És mégis: industrializálódott író, aki letett róla, hogy tisztán az íróművészet eszközeivel, a szavakkal, kifejezésekkel dolgozzék, hanem akárhányszor brutális, külső eszközökhöz nyúl: meglepetésekhez, színpadi hatásokhoz, métierbeli fogásokhoz. Tehát már nem az az absztrakt művész, akit csak ideál lelkesít, és akit egyedül a médiuma: a szín, vagy a szó foglalkoztat, hanem iparművész, aki az anyagszerűséggel is számol. A színpad brutális effektusokat kíván, és Shaw-nak van esze, hogy ne fukarkodjék velük. Azért is látom benne az új, az industrializálódott írók egyik típusát. És Shaw-nak darabjait jobban nyögik a drámaírás kulijai, mint valaha Mátyás bús hadát Bécsnek büszke vára.

- Shaw az még csak egy... És egy fecske nem csinál tavaszt.

- De az az egy fecske jelenti a többi, amely mögötte következik, és mégis csak elhozza szárnyain a tavaszt. Aztán meg ne higgye, hogy Shaw olyan egyedül való. Felsorolhatnék még egész sereg író; és nem félek kijelenteni, hogy Capus se más, mint egy francia földön nőtt, és francia nap alatt érlelt Shaw. De hiszen különben a nevek mellékesek.

- Az imént példákat ígért...

- Említettem néhányat. De van még. Persze nem nálunk, hanem Angliában, Franciaországban, Németországban nagyon dívik, hogy a népszerű írók új könyveit egyszerre két-háromféle kiadásban is hozzák, s a különböző kiadásokat különböző áron bocsássák forgalomba... Ami már nem személybeli bizonyosága, hanem tárgybeli nyilvánulása az irodalmi industrializmusnak. Ugyanazt a portékát különféle kivitelben vinni a piacra: mi más ez, mint az industrializmus egyik okossága. A divatokkal - amely szintén az ipari ravaszság egyik gyümölcse - vagyunk így. Divat például a charlotte-kalap, erre csinálnak is ilyen kalapot drága, kézi csipkéből, olcsóbb csipkéből, gyári csipkéből, sőt papirosból. "Viser toutes les bourses", ez ennek az ipari gondolatnak a célja. És a könyveket is annyiféle kiadásban hozzák, hogy megadóztassanak vele minden erszényt: a hiúságét, a sznobizmusét, a bibliofiliáját, és az őszinte érdeklődését...

- Jó, jó, ez a könyvkiadás individualizmusa és nem az irodalomé.

- Szent igaz. De egyben azt bizonyítja, hogy az irodalom behódolt a könyvkiadás industrializmusának és rájött, hogy jó dolog ám részvényesnek lenni a könyvkiadás ipari terjeszkedésében. Valamikor mecénások barátságát keresték az írók; de gondolja-e, hogy Mecénás - atavis edite regibus - valaha is volt olyan bőkezű az ő drága Horatiusa iránt, mint például Calmann-Lévy Anatole France iránt? Az írónak ma nem mecénás kell, hanem könyvkiadó, aki rátanítja a gazdasági értékesítés legjobb módjaira. És valamennyire az író is részese a vállalatnak, ipari érdekeltje, ami bizony aligha bírja rá, hogy a mai "enrichissez-vous" korszakban vissza meneküljön a l'art pour l'art hajléktalan menedékhelyére, az elefántcsont toronyba, hanem ellenkezőleg. És ha a kiadó sokat latolgatja, forgatja, nézi az író könyvét, viszont az író is szorosan belekukkant a kiadó üzleti könyveibe.

- Ez megtörténik már most is... Ehhez ugyan nem kell individualizáció.

- Vigyázzon, azt mondom éppen, hogy az eliparosodás már javában tart, onnan ez a nagy érdekközösség... Gondolja, hogy Molière is nagyon belenézett Maître Dayot üzleti könyveibe? Vagy hogy Paák Albert tisztán tudta, mennyi hasznot hajtott kiadójának?

- Az más. Akkor a könyveknek nem volt még olyan értéke, olyan nagy olvasóközönsége, mint ma.

- Ha az olvasó közönség - tehát a könyvek utáni kereslet - akkor volna, mint amilyennek ön hiszi, ennek az volna a következése, hogy a könyv, az irodalmi termék drágul. E helyett mit látunk? Hogy a könyv demokratizálódik, árban erre olcsóbbra fog, csakúgy, mint a ruha, a cipő stb. Amíg az ipar nem nyúlt bele a dolgokba, az öltözködés darabok is drágák voltak, díszesek, cifrák. A konfekció megszüntette ezt az állapotot, ma a szabólegény éppen úgy öltözködhet, olcsón, akár a walesi herceg. A könyv nem drágul, hanem egyre olcsóbb lesz. A könyv demokratizálódik. Az előkelő írók műve is tömegáru. Kíván még egy példát? A minap egy párizsi kiadó cég hirdetését olvastam, hogy december elején "Nouveau Magazine" cím alatt folyóiratot ad ki, amelynek minden számában hat befejezett regény és három teljes dráma fog megjelenni. Egy-egy szám ára ötven centimes. Huszonöt krajcár. Huszonöt krajcárért Ön kilenc nagy művet kap, modern írók alkotását. Ha feltételezzük, hogy egy regény vagy dráma megírása az író részéről átlag négy hónapot vett igénybe, ön e pillanatban huszonöt krajcáron három ember három teljes évi munkáját vásárolta meg. És jó írókét, figyelmeztetem. Mit szól hozzá?

- Azt, hogy ön a könyvkiadás eliparosodását állandóan összetéveszti az irodalom eliparosodásával.

- Nem igaz. Már csak azért sem, mert a könyvkiadás és az irodalom olyan szervesen függ össze egymással, hogy elképzelni is lehetetlen, hogy a könyvkiadás szellemében bekövetkező változások vissza ne hassanak magára az irodalomra is. S ha az íróknak nem tetszene, hogy ilyen módon, mint az imént említettem, maguk is részesei, hordozói, osztályosai legyenek a kiadó érdekeinek, akkor egyszerűen nem engednék át műveiket nekik.

- Tehát azt hiszi?

- Hogy az irodalom eliparosodik. Hogy az ipari gondolkodás egyre jobban beveszi magát a legjobb írókba is, és jól van így, mert a nagyközönség felé közeledve egyrészt lehetetlenné teszik az irodalom túltengő parazitáit, másrészt a publikumot nevelve, csakugyan feljebb emelhetik a művészet ideáljait. A magam részéről boldognak hiszem azt az időt, amikor az íróknak nem kell többé félniük, hogy a kritikusuk is csak suszter, hanem írhatnak szabadon, nyugodtan, mert még a varga is megértő, kritikus elme... Azt hiszem, hogy az irodalom iparosítása kettős lesz: irodalmi, amennyiben az irodalom a közönséget keresi, és kirekeszti a zugírókat, meghagyván őket az olyan stigmatizált publicitásárusok számára, akiknek az irodalom vagy a lap úgyis csak ürügy egyéb üzletekhez, mint ahogyan a játékbárlangok "club" elnevezése arra való, hogy felvételi díjakat szedhessenek a "tagok"-tól; másrészt gazdasági, mert az írók annyiféleképpen jelentethetik meg műveiket, hogy még a ponyvakiadásuk is nyereséges lesz a számukra és - tisztességes. És a nagy írók nimbuszán se esik miatta csorba. Sőt. Amint hogy az iparizmus az egész vonalon a nagytőke diadalához vezetett, biztos, hogy az irodalmi iparizmus is az irodalom nagytőkéseinek teljes apotheozisához visz majd...

- Szóval, meg van győződve róla, hogy Anatole France nőülvétele reklám dolog, ipari fogás, amellyel csakugyan az elvesztett népszerűségét akarja visszaszerezni?

- No nem... azt nem merem állítani mégse... Sajnos, már nem vagyok hozzá elég fiatal...

ANATOLE FRANCE

http://hu.wikipedia.org/wiki/Anatole_France

MEK

France, Anatole: Angyalok lázadása

<http://mek.oszk.hu/02900/02941>

France, Anatole: Kékszakáll hét felesége és más elbeszélések

<http://mek.oszk.hu/02600/02634>

France, Anatole: A pingvinek szigete

<http://mek.oszk.hu/02700/02740>

France, Anatole: Thaisz

<http://mek.oszk.hu/00600/00641>

France, Anatole: Thaisz és más elbeszélések

<http://mek.oszk.hu/04100/04136>

France, Anatole: A vörös liliom

<http://mek.oszk.hu/02900/02935>